יום ב', כ"ח בניסן תשס"ז (16 באפריל)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

"כאילו אין יודעים את הסוף" [סיום המאמר מאתמול]

חשוב לנו לעקוב אחרי שני הטורים האלה. נתחיל עם הטור השׂמאלי. מכאן נצעד בעקבות היהודים שנבחרו לצד הזה. מאוחר יותר, נעקוב אחרי אלה שהלכו ימינה". **הקבוצה מתקדמת**
שׂמאלה בשביל המוביל אל משׂרפות 2 או 3, כשלא ברור לה אם הולכים בדרך החיים או בדרך המוות. על-פי התמונות של מעמד הסלקציה שהמדריך הציג בפני התלמידים, ייתכן שמבינים או מנחשים שאם הזקנים והילדים הופנו לצד שׂמאל, מוביל השביל לכיוון תאי הגז. אולם אין ודאות מוחלטת בכך, כפי שמרבית היהודים שצעדו בשביל הזה לא ידעו בצורה מוחלטת לאן מועדות פניהם. כך ממשיכים התלמידים להתקדם בסיפור, מנקודת מבטם של אלה שהופנו שׂמאלה, כשהמתח והציפייה לבאות בשׂיאם.

הצגת התוכנית בארץ

העיקרון, שאין לגלות מראש את סוף הסיפור כשמלמדים היסטוריה, מתקשר לנושׂאים אחרים של ההדרכה בפולין. ראשית כל, בהצגת התוכנית בארץ. אין ספק שההכנה הלימודית והפסיכולוגית בארץ היא חשובה מאוד. ואולם יש להיזהר שלא לגלות יתר על המידה את מה שהתלמיד יראה במהלך המסע. חלק מחוויית הביקור בפולין נעוץ בחשׂיפה למקומות לא-ידועים. ולכן, כשמציגים את התוכנית בארץ מומלץ לדבר באופן כללי בלבד, לדוגמה: "...ביום השלישי נבקר במחנה מיידנק, בלובלין ובקז'מייז' דולני...". לדעתנו, אין לפרט מה נראה במחנה.

בוודאי שזו תהיה טעות מתודית קשה להראות בשקופיות, בתמונות או בסרט את שׂרידי המחנה. באחת הקבוצות שהדרכתי, היה תלמיד שידע להצביע על השׂרידים במיידנק, על אף שלא היה מעולם במקום. אך הגענו לאנדרטה שבכניסה לשטח המחנה וכבר קבע ש"הנה שער הכניסה, שם תאי הגזים, ובקצה - הכיפה שמעל הר האפר"! עבור אותו תלמיד ועבור התלמידים האחרים אשר שמעו אותו, התפוגגה תחושת הגילוי של האתר עוד לפני שהתחילה ההדרכה. לאחר תחקיר קצר התברר, שהתלמיד שמע סקירה מפורטת מפי חבר על המסע בפולין, בעזרת תמונות ואפילו קטעי יומן!
על ההכנה היתרה ניתן לומר, ש"יצא שׂכרנו בהפסדנו". אז מה צריכים להיות המאפיינים של ההכנה? על כך דרושה כתבה נפרדת. באופן כללי, ניתן לומר שהמטרה היא לתת לתלמיד מטען בסיסי של ידע לקראת יציאתו לפולין, לרבות הבנה לאופיו הרציני של המסע.

הצגת התוכנית ביום המסע

כשם שאין לגלות מראש בארץ, בוודאי בצורה מפורטת, את תוכנית המסע בפולין, כך, לדעתנו, אין לעשׂות זאת במהלך המסע עצמו. יש לזכור, שהיכולת לשמור את הקבוצה במתח היא אחת מאבני היסוד של ההדרכה המרתקת. הדרכה חווייתית מלווה ברגעי הפתעה, ולכן אין "לבזבז" את "התחמושת" ההדרכתית הזאת. **לדוגמה**, כאשר

"כאשר שמענו כן ראינו בעיר ה' צב-אות בעיר אלוקינו, אלוקים יכוננֶה עד עולם סלה." [תהלים מ"ח 9]
מתוך פרק התהלים שהיו הלויים אומרים בבית המקדש ביום **שני**
בשׂמחה ובטוּב לבב, בתפילה ליום נעים לכל בית ישראל!
הדף מוקדש לרפואתם השלמה של כל נפגעי הטרור ומשפחותיהם בתוך שאר חולי ישראל, ולשלומם של כל חיילי צה"ל

יום ב', כ"ח בניסן תשס"ז (16 באפריל)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

מדריכים בטיקוצ'ין, מומלץ שלא לגלות מראש שהביקור יכלול כניסה לאחד מבתי-הכנסת היפים בפולין. די לציין שמטרת הנסיעה לטיקוצ'ין היא להתרשם מעיירה יהודית בצפון המדינה. הביקור בבית-הכנסת הוא, ללא ספק, חוויה אסתטית, שההפתעה שבגילויו רק מעצימה אותה.

יותר מכך, ראוי שלא לציין כלל שבתוכנית היום נכלל ביקור ביער לופוחובה. בסופו של דבר, היער הוא המשך הסיפור של טיקוצ'ין, ולכן אפשר להסתפק בהזכרת שם העיירה, ללא מסירת המידע החשוב – מבחינה אמוציונלית – שגם נבקר ביער.
ההדרכה בעיירה תסתיים עם סיפור השואה במקום, כש"הגברים יוצאים מכיכר השוק ברגל ואילו הנשים והילדים מוסעים במשאיות ליעד לא ידוע". ברגע זה יזמין המדריך את הקבוצה לחזור לאוטובוס, כשהכוונה היא לנסוע למקום שאליו מובלים יהודי טיקוצ'ין. ההמלצה היא, שגם ברגע זה אין לגלות שהתחנה הבאה תהיה ביער. כך יישמר המתח הדרוש וכך תהווה הכניסה למעבה היער הפתעה עבור התלמידים.

ההכנה הפסיכולוגית

לעתים, מבקשים המדריך או הרכז להכין הכנה פסיכולוגית את התלמידים לקראת הביקור באתר השמדה. "מחר נבקר במחנות אושוויץ ובירקנאו, זה יהיה יום קשה מאוד, ולכן חשוב שתתכוננו בהתאם". אפשר להבין את ההיגיון שבדברים האלה, אלא שלא תמיד היום שלמחרת הוא, באמת, כה קשה עבור התלמיד. כל מדריך וודאי נתקל בתלמיד נבוך, שבסוף הביקור במחנה השמדה חש תסכול נורא מכך, שלא הרגיש מאומה מאותן תחושות שדימה לעצמו לפני הביקור. במקרה כזה, דברי "הנבואה" על היום הקשה באושוויץ התבדו.

יותר מכך, נראה שדברי ההכנה הפסיכולוגית הזיקו לתלמיד, שכן הוא חש שלא עמד בציפיות ובנורמות של ביקור במחנה ריכוז. התחושה הזאת יכולה להוביל לדימוי עצמי נמוך: "אולי אני לא נורמלי! הרי המדריך, שהוא בעל ניסיון רב במסעות בפולין ובוודאי יודע מה אמור לקרות לתלמיד, אמר שזה יהיה ביקור קשה. והנה, לא עבר עלי אף רגע קשה במיוחד. אמנם היה לי מאוד מעניין ואני חש שהתחברתי לאנשים ולסיפור, אולם לא אוכל לומר שהיה לי נורא. האם אני אדם ללא רגישות? האם משהו לא בסדר באופי שלי?...". לכן נראה, שאין לקבוע עבור התלמיד את העתיד הרגשי שלו. די אם נאמר, שהביקור במחנה יהיה רציני, ושתיתכנה תגובות שונות ולגיטימיות.

אם קביעה זו נכונה לגבי מחנות ידועים, כמו אושוויץ או טרבלינקה, שבשל פרסומם הרב קיימת אצל המבקרים ציפייה כלשהי, הדבר נכון על אחת כמה וכמה באתרי השמדה שאינם מוכרים לציבור הרחב. ומעשה במדריך אשר ביקש להכין את קבוצתו לקראת ביקור בזביליטובסקה גורה שליד טרנוב. עוד בערב הקודם "גילה" המדריך לצוות המורים ולתלמידים שלמחרת יבקרו בגיא הריגה "...שזה מקום נורא, ויהיה לכם קשה". אין ספק

יום ב', כ"ח בניסן תשס"ז (16 באפריל)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

ששמו של האתר לא היה ידוע לקבוצה. במקרה זה, לא היתה קיימת שום ציפייה לקראת הביקור במקום, כך שדברי המדריך היוו התערבות מראש בתחושות התלמידים.
לסיכום, גם בהכנה הפסיכולוגית מומלץ שלא לגלות מראש את העתיד. בואו וניתן לתלמידים לגלות בעצמם, מבחינת רגשית, את אתרי השואה בפולין.
[http://www.snunit.k12.il/sachlav/noar/main/upload/.pina/pina1.doc]